

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Leven in het geloof in den Zone Gods!

En wat ik nu in het vlees leef,
leef ik in het geloof in den
Zone Gods.

Gal. 2 : 20.

Paulus verklaarde met grote zekerheid:
Christus leeft in mij.

Dat betekent: Ik leef niet meer uit mijzelf en voor mijzelf en op mijzelf. Ik ben uit het middelpunt van mijn leven weggeslagen. Want daarin is Jezus Christus gekomen. Hij is mij zéér nabij. Hij is één met mij geworden. Hij lééft in mij. Hij is het leven van mijn leven, Hij is mijn licht, mijn kracht, mijn alles. Hij heeft mij vrijgemaakt van de wet — daarom behoef ik die niet meer te onderhouden om zalig te worden. Hij verdoemt voor mij de zonde — daarom ben ik rechtvaardig, heilig, ja zelfs volmaakt voor God. Hij overwon de dood — daarom leef ik en blijf ik leven tot in eeuwigheid.

Omdat Christus in mij leeft, is alles wat van Hem is ook het mijne geworden. Genade, gerechtigheid, leven, vrede, zaligheid — ik bezit ze in Christus, en in Hem heb ik ze voor eeuwig. Zeker: ikzelf, ik naar mijn oude natuur, ben zondaar en blijf dat. Ik naar mijn oude natuur, ben nog onder de macht van zonde, dood en Satan. En daarom blijf ik zonde doen en blijft mijn zondige aard in mij. Maar dat beheerst mijn leven niet meer. Dat is niet meer het wézenlijke van mijn bestaan.

Neen, Jezus Christus kwam tot mij. Hij greep mij. Hij delgt mijn zonde uit. Hij brengt mij in gemeenschap met God. Hij rukte mij uit de macht van satan, zonde en dood. Hij maakt mij tot zijn eigendom. Meer nog: Hij kwam in mij wonen. Hij leeft in mij. Hij is in mij en ik ben in Hem. En zeker: ik ben en blijf in mijzelf een zondaar, maar in Hem ben ik geen zondaar meer. In mijzelf ben ik onrein van top tot teen, van binnen en van buiten, maar in Hem ben ik heilig. In mijzelf ben ik dood, maar in Hem leef ik voor eeuwig. Ja, ik lééf — maar toch leef ik, ik zélf, niet meer. Want Christus leeft in mij.

Maar hoe kan dat nu?

Hoe kan dat werkelijkheid worden, dat Paulus niet meer leeft, maar Christus in hem leeft?

Dat Christus in Paulus leeft wil in ieder geval zeggen, dat er een wonderlijke eenheid tot stand kwam en nu bestaat tussen zijn Heiland en hem. Een eenheid zó innig, zo tot in de kern van zijn wezen dóórdringend en zo alles omvattend, dat Christus zijn ganse bestaan doordringt, vernieuwt, beheerst.

Maar wat voor een eenheid is dat nu? Hoe komt ze tot stand? Hoe blijft ze bestaan? Waar bestaat ze in?

Er is tussen mensen allerlei soort contact, binding, gemeenschap mogelijk. Psychologen en sociologen sloven zich uit om de velerlei relaties tussen de mensen te onderzoeken. Er is het oppervlakkige contact tussen mensen, die elkaar even ontmoeten op een receptie of vergadering. Er is het op elkaar betrokken en met elkaar verbonden zijn in de gemeenschappelijke arbeid, in een gemeenschappelijke strijd. Er is de persoonlijke ontmoeting, waarin de enkeling zijn diepste wezen kan uitspreken voor de ander omdat deze luistert en waarin hij dan zelf zijn eigen zijn beleeft doordat de ander z'n hart voor hem opent. Er is de gemeenschap in vriendschap, in het huwelijk, in de verhouding van ouders en

kinderen, van kinderen en ouders. En er is nog zoveel meer.

Maar dit alles raakt niet de wonderlijke, unieke gemeenschap, welke Paulus aanduidt met die enkele woorden: Christus leeft in mij. Want die gemeenschap is er een van volstrekt eigen orde. Ze is namelijk een gemeenschap **des geloofs**. Een gemeenschap die door het geloof tot stand komt en in het geloof bestaat. Dat zegt Paulus met alle nadruk. Want als hij heeft verklaard, dat Christus in hem leeft, laat hij er onmiddellijk op volgen: en wat ik nu in het vlees leef, dat leef ik **in het geloof in de Zone Gods**.

Paulus spreekt hier van zijn leven **in het vlees**.

Neen, dat is niet hetzelfde als leven náár het vlees. Leven náár het vlees — dat is leven **in de zonde**. Het is een zich laten leiden door de driften, de neigingen van het eigen zondige hart. Leven náár het vlees is het zich uit-leven van de zondige mens, het zich laten voortdrijven door de eigen verdorven natuur. Dat verfoeit God. Dat haat Paulus.

Neen, als Paulus spreekt over leven in het vlees, dan bedoelt hij daarmee zijn leven hier op aarde, het leven dat begint bij de geboorte en eindigt bij het graf.

Het mensenleven voor zover dat op onze aarde, in onze tijd wordt doorleefd, is immers hierdoor gekenmerkt, dat het een leven is in en door een „lichaam“, in en door „vlees“. God schiep de mensen niet als engelen, maar als wezens met vlees en bloed. De mensen hebben een lichaam met een hoofd en een romp, met armen en benen. Ze moeten eten en drinken. En hun „geestelijk“ leven is onlosmakelijk verbonden aan oren, ogen, hersenen. Kortom, de mens is hier en nu een wezen dat vlees heeft, dat ook vlees is. En zijn leven is leven in het vlees.

En zie, nu verzekert Paulus, dat wat hij in het vlees leeft hij dat leeft **in het geloof**. Wat hij hier en nu leeft, dat is: wat hij hier en nu denkt en doet, strijdt, lijdt en overwint, dat komt voort uit, dat wordt gedragen en beheerst door het geloof in de Zoon van God.

Wat betekent dat nu?

O, de Schrift is daar vol van. Het gaat in heel de bijbel vooral over dat leven in het geloof in de Zoon van God.

Wanneer Paulus deze woorden schrijft is hij gegrepen door een geweldig ding. Dit namelijk, dat zijn Heer en Heiland, dat Jezus Christus tot hem **spreekt**. Dat Gód in Jezus Christus tot hem spreekt.

God sprak tot de mensen reeds van den beginne. Maar het volle, rijke spreken Gods in de wereld geschiedde pas in Jezus Christus. Jezus Christus richt het woord Gods met voleinde inhoud en kracht tot deze wereld. En dat woord is kort en goed **heil, genade**. Het is Evangelie, de boodschap der zaligheid. Het is een goddelijke kracht tot behoud. Door, in dat woord van Christus draagt God zijn genade, de vergeving der zonden, de volle verlossing naar de mensen toe en schenkt die aan hen. Ja, door en in dat woord geeft God in Christus zichzelf aan goddelozen.

En dat woord van Christus was nu in Paulus' hart ingedrongen. Dat was begonnen in die verbijsterende ontmoeting bij Damascus. Maar sindsdien was dat doorgegaan. Ononderbroken. En zie, dat komen van het

UIT DE INHOUD:

Leven in het geloof in den Zone Gods!	C. V.
Waar het om ging en waarom het gaat (II)	H. J. J.
Can. Geref. Kerken (II)	J. M.
Een christen-strijder	C. V.
Meester en leerling (VIII)	G. P.
Middeleeuwse uitvindingen (uit de geschiedenis van het boek, II)	J. Stw.
Persschouw	
Aankondigingen	
Van hier en ginds	
Kerknieuws	

genadewoord Gods in zijn leven; dat binnendringen van het woord van Christus in zijn hart; dat overwonnen worden door dat woord om er daarna in te rusten, uit te leven, er zich naar te richten — dat is nu voor Paulus geloven, dat is geloven in de Zoon van God!

Och, dat geloven is in zichzelf niets. Want het is, op zichzelf beschouwd, niets anders dan het geopend worden en geopend blijven van ons hart. Maar zijn grote beslissende betekenis heeft het geloven hierin, dat het is het geopend worden, het geopend blijven van ons hart voor het woord van God, voor de sprekende Christus! Neen nog eens, het geloven opzichzelf is eigenlijk niets. Maar het is alles, omdat Christus door zijn Geest en met zijn woord ons harde hart openbreekt, daarin binnendringt en ons maakt tot mensen die door dat woord worden vernieuwd, uit dat woord leven, op dat woord vertrouwen en naar dat woord handelen.

Voor wie dat alles heeft verstaan is het volkomen duidelijk welk verband Paulus ziet en predikt tussen het leven van Christus in hem en het geloven in de Zoon van God.

Paulus ziet het zó: Jezus Christus leeft in mij **door het geloof**. De unieke eenheid welke tussen Christus en mij bestaat zodat ik kan zeggen: Hij leeft in mij, komt door het geloof tot stand, die bestaat kort en goed **in het geloof**.

O neen, Christus smelt niet met hem samen, Christus lost niet in hem op. Christus en hij blijven twéé, tot in eeuwigheid. Maar Jezus Christus spréékt. En Hij blijft spreken, spreken, spreken. En dat spreken doet Hij zelf, door zijn Geest. Dat spreken „is“ Hij zelf. Hij „is“ zijn woord. En met en door dat woord dringt Hij overwinnend de harten der zijnen binnen, bindt hen aan Zich in een onbrekbare gemeenschap en geeft hun deel aan al zijn schatten en gaven. Zó leeft Christus in de zijnen. Zo alléén wil Hij in de zijnen leven. Het leven van Christus in de zijnen geschiedt alleen **in, door, uit het geloof**.

En zo worden we door dit woord van Paulus met alle geweld teruggedreven naar het Woord, het Evangelie van Jezus Christus. Daarin geeft Christus zichzelf. Daarin alléén kunnen we Christus ontvangen.

Indien we dat woord verachten, het niet geloven, hebben we geen deel aan de Verlosser der wereld. Hier niet en in der eeuwigheid niet.

C. V.

In verband met de vakantie verschijnt het eerstvolgende nummer D.V. 9 Augustus.

WAAR HET OM GING EN WAAROM HET GAAT

II

De vorige keer hebben we gezien, dat het in de Vrijmaking ging om het Woord des HEREN. En wel hierom, dat al de beloften des Verbonds gelden voor alle kinderen der gelovigen. Zoals het in de bekende Verklaring van gevoelen is gesteld:

- „3 dat daarom alle kinderen der gelovigen verbondskinderen zijn
- 4 dat al die kinderen heilig zijn of in Christus geheiligd zijn
- 5 dat derhalve aan al die kinderen de heilsbelofte toekomt van dat verbond
- 6 dat dus voor al die kinderen de doopsbediening is betekening en verzegeling aan hen van het verbond der genade of die heilsbelofte
- 7 dat derhalve al die kinderen met grote ernst geroepen worden die heilsbelofte met een waar geloof aan te nemen
- 8 dat zovelen van die kinderen deze beloften met een gelovig hart aannemen, zij dat doen krachtens de wederbarende werking des Heiligen Geestes, naar Gods eeuwige verkiezing”.

Maar het ging in de Vrijmaking ook om het Woord des HEREN als dreiging. Een dreiging die evenzeer als de belofte alle kinderen der gelovigen geldt. Voorop gaat de belofte, de dreiging volgt. Eerst: „Ik ben de HERE uw God, die u uit Egypteland uit het diensthuis uitgeleid heb”. Maar dan volgt er ook: „Ik de HERE uw God ben een naijverig God, die de misdaad der vaders bezoek aan de kinderen, aan het derde en aan het vierde lid dergenen, die Mij haten”.

Eerst luidt het: „Ik ben God de almachtige”; daarin geeft de HERE zich aan Abraham. Maar dan volgt er: „wandel voor mijn aangezicht en wees oprecht”.

Eerst zegt Amos in naam des HEREN tot Israël: „Uit alle geslachten des aardrijks heb ik u gekend” (dat is: verkoren). Maar dan volgt er: „daarom zal Ik al uw ongerechtigheden over u bezoeken”.

Dreigend klinkt het in Ps. 89 : 13 (nadat eerst de belofte is vóórgaan):

Maar zo zijn kinders ooit Mijn zuivere Wet
verlaten,
Zo 't richtsnoer van Mijn recht ter reegling
niet kan baten,
Zo zij ontheiligen wat Ik heb voorgeschreven,
Dan mogen zij gewis voor Mijne straffen
beven.

Er is gezegd dat alleen onder het Oude Verbond van dreiging of wraak des verbonds voor het volk des HEREN sprake zou zijn. Maar dat is helemaal niet waar. Wie heeft meer gewaarschuwd en gedreigd dan de Here Jezus? Hij was met ontferming bewogen over de scharen, die vermoeid en verstrooid waren, gelijk schapen die geen herder hebben. Hij kwam niet om te verderven, doch om te behouden. Maar als Hij het ongeloof ziet dan zegt Hij, dat velen zullen komen van Oosten en Westen om met Abraham en Isaäk en Jakob aan te zitten in het koninkrijk der hemelen, maar dat de kinderen des koninkrijks zullen uitgeworpen worden in de buitenste duisternis, waar weinig zal zijn en knersing der tanden. Hij heeft gezegd, dat het Tyrus en Sidon en Sodom verdraaglijker zal zijn in de oordeelsdag dan Chorazin, Bethsaida en Kapernaum, omdat deze steden wel zijn krachten hebben gezien, doch zich niet hebben bekeerd.

Als de apostel Paulus ziet dat de gemeente van Corinthe veel te weinig ernst maakt met de strijd tegen de zonde, dan herinnert hij haar met klem aan het afschrikwekkend voorbeeld van het oude volk Gods, dat omkwam in de woestijn. De vaders hadden heerlijke weldaden van God ontvangen. Allen waren ze onder bescherming van de wolkkolom door de rode zee gegaan; allen waren in gemeenschap met Mozes gedoopt in de wolk en in de zee; allen aten dezelfde Geestelijke spijs: het manna dat direkt van God uit de hemel neerdaalde. Allen dronken dezelfde Geestelijke drank, het water uit de steenrots die volgde. Ze stonden onder dezelfde genade Gods, die in de volheid des tijds in Christus verscheen. Maar dat neemt niet weg, dat de HERE in het merendeel van hen

geen lust meer gehad heeft: Hij sloeg duizenden in de woestijn met de dood. Ze kwamen om wegens hun ongeloof. En dat wij onder het Nieuwe Testament maar voor Gods toorn hebben te vrezen blijkt uit v. 6 van I Cor. 10: „En deze dingen zijn geschied ons tot voorbeelden, opdat wij geen lust tot het kwaad zouden hebben, gelijkterwijs als zij lust gehad hebben”. Wij moeten ons maar wachten voor afgoderij en afhoereren van de HERE en het verzoeken van God en voor murmuring en anders zullen wij ook vergaan evenals zovele Israëlieten in de woestijn. Het zou gelijk staan met „water naar de zee dragen” zou ik verder willen aantonen, dat het Woord des HEREN vol is van dreiging voor de ongehoorzame kinderen des verbonds. Laten we die dreiging maar ter harte nemen!

Die dreiging gaat werkelijk niet uit tot enkelen, die aan de rand van de Kerk leven. Ze gaat uit tot alle leden van Gods volk en tot alle kinderen des verbonds. Als de schrijver van de brief aan de Hebreëen de gemeente waarschuwt voor het verderf dan sluit hij zichzelf bij de gewaarschuwd en en schrijft: „Hoe zullen wij ontvlieden aan Gods gericht, indien wij op zo grote zaligheid geen acht nemen?” Hebr. 2 : 3. Het woord der dreiging gaat uit tot de gemeente in haar geheel en tot de leden der gemeente „allen en een iegelijk”. We lezen in Hebr. 3 : 12: „Ziet toe, broeders, dat niet te eniger tijd in iemand van u zij een boos, ongeloofig hart om af te wijken van de levende God, maar vermaant elkander te allen dage, zolang als het heden genaamd wordt, opdat niet iemand van u verhard worde door de verleiding der zonde”. Telkens vergelijkt de auteur van de brief aan de Hebreëen het Oude- en het Nieuwe Verbond. De voorrechten van het Nieuwe Verbond zijn nóg groter dan die van het Oude, maar daarom is de straf onder het Nieuwe Verbond nóg zwaarder over de kinderen der ongehoorzaamheid dan die van het Oude Verbond. Zó staat het in Hebr. 10 : 28v.: „Als iemand de wet van Mozes heeft te niet gedaan, die sterft zonder barmhartigheid onder twee of drie getuigen; hoeveel te zwaarder straf, meent gij, zal hij waardig geacht worden, die de Zoon van God vertreden heeft en het bloed des testaments onrein geacht heeft, waardoor hij geheiligd was, en de Geest der genade smaadheid heeft aangedaan”? Even verder staat er dan: „De HERE zal zijn volk oordelen”. In overeenstemming daarmee lezen we in Hebr. 12 : 29: „Onze God is een verterend vuur”. Waarlijk niet alleen voor de heidenen, maar voor ons, als wij blijvend van de wegen des HEREN afwijken. Door deze en dergelijke dreigingen wil de HERE ons niet in voortdurende angst laten leven, alsof het een „dubbeltje op z'n kant” zou zijn bij het verkrijgen der zaligheid. Slaven hebben angst, kinderen niet. Maar wel wil de HERE, dat we onze zaligheid zullen werken met vreze en beven. Zoals kinderen bang zijn om van de wegen van vader en moeder af te wijken, zo zullen wij bang zijn voor de zonde. We zullen de zonde haten en vlieden. We zullen met een heilige zorgvuldigheid oppassen, dat we God niet vertoornen. Opdat we geen schipbreuk lijden van het geloof en niet vervallen van de genade en niet als gewassen varkens terugkeren tot de wenteling in het slijk.

Theologen kunnen best beredeneren, dat we nooit meer iets te vrezen hebben. Maar zulke redeneringen kunnen Gods werkelijke, echte toorn over zijn volk, dat in de zonde leeft, niet wegnemen. Die laat zich niet wegredeneren. Ze kunnen wel zeggen, dat het op mensvormige wijze gesproken is als er in de Schrift staat, dat de HERE berouw had over het goede, dat Hij aan zijn volk beloofd had. Maar het moet zo maar blijven staan en laten wij maar toezien, dat de HERE geen berouw krijgt over het goede, dat Hij ons en onze kinderen beloofd heeft. Dat zou nog kunnen gebeuren! Want Gods beloften zijn goed en groot en vast. De HERE is geen God van willekeur, die een slag om de arm houdt; die anders denkt dan Hij zegt; of anders beslót heeft dan Hij ons openbáart. Maar als wij de HERE térgen door onze zonden, dan zullen wij het ondervinden, dat onze God een ver-

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr.
H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Ds. D. van Dijk, Groningen
Drs W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. J. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Drs. G. Puchinger, Utrecht
Drs. H. R. Rookmaaker, Amsterdam-Z.
Ir. J. Stellingwerff, Eindhoven
Ds. B. Telder, Breda
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam

terend vuur is. Theologen kunnen wel een systeem brouwen aangaande het verbond, waarin geen plaats meer is voor echte verbondswraak en vergelding. Maar dat kan niet ongedaan maken, dat het er staat en blijft staan wat de HERE zegt in Deut. 7: „Gij zult dan weten, dat de HERE uw God die getrouwe God is, die het verbond en de weldadigheid houdt degenen, die Hem liefhebben en zijn geboden onderhouden tot in duizend geslachten; maar Hij vergeldt een ieder van hen, die Hem haten in zijn aangezicht om hem te verderven. Hij zal het zijn hater niet uitstellen, in zijn aangezicht zal Hij het hem vergelden”.

Om plaats te houden voor deze toorn Gods over ongehoorzame kinderen des verbonds konden en wilden we niet instemmen met het „houden voor wedergeboren” en wat daaromheen gesystemiseerd werd. Wie bij de Schrift leeft doet niet alsof zijn kinderen al wedergeboren zijn of vast en zeker zullen wedergeboren worden. Zo hebben de profeten niet gedaan en zo heeft de HERE Jezus niet gedaan en zo hebben de apostelen niet gedaan. Waarom zouden wij het dan wel doen? Als we de theorieën van 1942—46 geloofden, zouden we niet echt, niet in ernst meer kunnen waarschuwen voor het verderf. Wie naar synodale theorie een kiem des levens in zich heeft gaat nooit meer verloren. Maar hoe kunnen ze dan nog in ernst voor zulk verloren gaan gewaarschuwd worden?

In gesprekken over deze dingen heb ik meermalen gezegd: Schrijft het maar eens op: Houden voor wedergeboren; houden voor zulken, die zeker in de hemel komen; houden voor zodanigen, die geen schipbreuk van het geloof kunnen lijden; houden voor zulken, die niet verloren kunnen gaan.

Het is mij bekend, dat velen deze theorie in hun hoofd hebben, terwijl ze er praktisch helemaal niet naar doen. Maar dat neemt niet weg, dat deze theorie gevaarlijk is, als ze in praktijk wordt gebracht. Ze kweekt een valse gerustheid bij optimisten en een valse ongerustheid bij pessimisten. Het is een theorie, die we wel in ons hoofd kunnen zetten, maar waarnaar niemand leven en doen kan, die bij de Schrift leeft en z'n kinderen opvoedt naar uitwijzen van het heilig Evangelie.

Nu gaat het er niet om, dat wij tegenover een slechte theorie een andere, goede theorie stellen. Maar het gaat er om, dat wij echt de HERE vrezen. En dat we met een heilige zorgvuldigheid toezien, dat we de toorn des HEREN ontgaan.

Niet zo lang geleden zei iemand tegen mij: „O ik ben soms zo bang, dat de HERE in ons werk blaast en dat de toorn des HEREN over onze kerken is vanwege allerlei zonden”. Laten we nu niet zeggen, dat dit niet kan, maar laten we alles uit ons leven wegdoen, waarop de HERE toornit.

Kennen we onze zonden? En belijden wij ze voor de HERE? Onze gemeenschappelijke en onze persoonlijke ongerechtigheden?

Zegt niet, dat het altijd goed met ons zal gaan, omdat we in 1944 of 1946 op de goede weg gingen. Laten we maar eens denken aan Ezechiël 18 : 24: „Als de rechtvaardige zich afkeert van zijn gerechtigheid en onrecht doet, doende naar al de gruwelen die de goddeloze doet, zou die leven? Al zijn gerechtigheden die hij gedaan heeft zullen niet ge-

dacht worden: in zijn overtreding waardoor hij overtreden heeft en in zijn zonde, die hij gezondigd heeft, daarin zal hij sterven". En laten we onze aandacht maar eens geven aan wat Paulus schreef met het oog op de Joden van zijn dagen. Deze zagen met verachting neer op de heidenen, maar ze deden dezelfde zonden als zij. Dan schrijft Paulus dreigend: „Denkt gij, die anderen oordeelt, dat gij het oordeel zult ontvlieden? Of veracht gij de rijkdom zijner goedertierenheid en verdraagzaamheid en lankmoedigheid, niet wetende dat de goedertierenheid Gods u tot bekering leidt? Maar naar uw hardigheid en onbekeer-

lijk hart vergadert gij uzelf toorn als een schat in de dag des toorns en der openbaring van het rechtvaardig oordeel Gods, welke een iegelijk zal vergelden naar zijn werken". Rom. 2 : 5 v.

Het ging er om en het gaat er om, dat we Gods gewisse beloften geloven en dat we voor Gods dreigingen vrezen. Zó vrezen, dat we de hand afkappen en het oog uittrekken, die ons tot zonde verleiden; en onderhouden alles wat de HERE ons gebiedt. En dat alles in volstrekte afhankelijkheid van Hem, die zijn kracht in onze zwakheid volbrengt.

H. J. JAGER.

Buitenlandse kerken

Can. Geref. Kerken

II.

In ons eerste artikel maakten wij melding van de ontvangst van de acta van de Nationale Synode van Homewood, die gehouden is van 4 tot 9 november, 1954, te Carman, Manitoba, Canada. We beloofden over enkele onderwerpen, welke wij in ons eerste artikel hebben opgesomd, enige opmerkingen te zullen maken.

Uit het lijstje dat we de vorige keer gaven van onderwerpen, die in meerder of minder mate op onze belangstelling zouden mogen rekenen, kies ik om te beginnen: de naam! Eerlijk gezegd doet die naam het wel in nederlandse oren: nationale synode! Voor een nederlander, die gereformeerd is opgevoed gaan er bij het lezen van zo'n naam wijde perspectieven open. Dordrecht verschijnt aan de horizon met de beroemde nationale synode van 1618/19. Gomarus doemt op uit een grijs verleden. En Bogerman. Ja wel, die naam doet het wel in nederlandse oren. Ik ben geen canadees en ook geen zoon eens canadezen, maar ik vraag me in alle bescheidenheid wel af, hoe een canadees zo'n naam aanhoort en waaraan hij denkt bij: nationale synode. In elk geval, stel ik me voor, zal hij denken aan de natie. Wel te verstaan: zijn eigen natie. We hebben het immers over canadezen en Homewood ligt in het grote Canada. En die vertegenwoordigers van 15 emigrantenkerkjes van Christus, zeggen: hier is uw nationale synode, Canada! Ik weet niet wat de canadezen precies zullen denken bij deze naam. Natuurlijk kunt u zeggen: dat is het belangrijkste niet. U hebt gelijk. Hoewel ik zou willen beweren dat het niet onbelangrijk is, hoe de canadezen, de inwoners van dat grote land, ons zien en onze naam lezen, het belangrijkste is het niet. Het belangrijkste is of het waar is. Is deze groep van canadese gereformeerde kerken n a t i o n a a l? Is er tussen deze kerkengroep en de canadese natie een zodanige verwevenheid dat men kan zeggen: zie daar de kerk der canadese NATIE?

Ik laat de vraag rusten of er wel een canadese natie is. Zo diep durf ik niet te gaan. Ik ben geen canadees en ik wil geen schijn van kans lopen canadezen te beledigen, maar wel stel ik in ernst de vraag of deze kleine en jonge emigrantenkerkjes van de Here Jezus Christus, naar waarheid kunnen zeggen: hier is de kerk der canadese natie. Het zou best eens kunnen, denk ik zo, dat de canadezen, deze kerken ziende met hun canadese ogen, ze heel anders zien, namelijk als „dutch". En daarmee zou ik dan toch maar rekenen als ik een canadees was zoals de broeders van de synode van Howewood canadezen zijn.

Waarom hebben de broeders bij de naamgeving niet gedacht aan „de vreemdelingen, verstrooid in Pontus, Galatië, Cappadocië, Azië en Bithynië", zoals de apostel Petrus de gemeenten in Klein-Azië aanspreekt in zijn eerste brief? De vreemdelingen verstrooid in Ontario, Alberta, Manitoba en British Columbia. Dat zou voor mijn besef niet zo vreemd geklonken hebben. En het zou bijbels zijn ook. Veel bijbels dan dat n a t i o n a a l. Het is zelfs de vraag of de **nieuwtestamentische** kerk wel ergens nationaal kan zijn. Bovendien zou het een reële naam zijn. Dit is, in alle bescheidenheid gezegd,

mijn grote bezwaar tegen deze naam, dat hij niet reëel is, niet in overeenstemming met de nuchtere, gewone werkelijkheid. Maar de broeders hebben hem in 1954 gekozen. Ze voelden zich daar met zijn zestien nog al national minded in Canada. Nu, daar kunnen we overigens alleen maar lof voor hebben. Bewijs, dat ze gelukkig geen last van heimwee hadden.

Na de naam gaan we naar de kerkorde.

Zoals we de vorige keer al meedeelden stonden op het agendum van de synode voorstellen strekkende tot wijziging van artikelen van de kerkorde. Die voorstellen betroffen de artikelen 41, 47, 67 en 70.

In de eerste plaats artikel 41. U kent het? Zo niet, mag ik U dan verzoeken uw exemplaar van de K.O. op te zoeken? Het artikel handelt over de classicale vergaderingen. Die classicale vergaderingen „zullen bestaan uit genabuurd kerken"? Dat geeft in Canada moeilijkheden. Ja, wat is in Canada „genabuurd"? Maar goed daarover ging het niet. Het nabuurschap van Nederland wordt in Canada zoets als elastiek. Ze rekken het maar uit. Of de rek er niet uitgaat?

Er staat in dit artikel ook dat deze vergaderingen niet boven de drie maanden zullen worden uitgesteld. Daarover ging het voorstel van de kerk van Edmonton. Deze kerk wilde er van maken: niet boven de zes maanden uitstellen. De synode heeft uitgesproken na discussie: „overwegende dat er momenteel praktische bezwaren zijn om artikel 41 K.O. zonder meer te onderhouden, besluit de woorden „zo nochtans, dat men het boven de drie maanden niet uitstelle" aan te vullen met de bepaling: „tenzij de grote afstanden het niet raadzaam maken." (art. 69 acta).

Dan artikel 47 van de kerkorde.

Dat gaat over de samenstelling van de particuliere synodes. „Alle jaren (ten ware dat de nood eenen korteren tijd vereischte) zullen eenige, zoveel mogelijk tot dezelfde provincie behorende, genabuurd classes samenkomen enz.". De kerk van Edmonton had ook voorgesteld, dat de synode zou uitspreken dat dit artikel in de „huidige omstandigheden niet kan worden nageleefd, daar het aantal classicale ressorten er te klein voor is". Dit voorstel is verworpen (art. 73 acta). Uit de acta blijkt niet uit welke overwegingen de synode dit voorstel verwierp.

Nu artikel 67 K.O.

Over dit artikel was, al weer van de kerk van Edmonton, een voorstel. Het artikel der K.O. luidt als volgt: „De gemeenten zullen onderhouden, benevens den Zondag, ook den Kerstdag, Paschen, Pinksteren en Hemelvaartsdag. De onderhouding der tweede feestdagen wordt in de vrijheid der kerken gelaten". Het voorstel van de kerk van Edmonton luidde:

„Of de gemeenten, benevens de Zondag, Kerstdag, Pasen, Pinksteren en Hemelvaartsdag zullen onderhouden, zal in de vrijheid der kerken worden gelaten". Dit voorstel dat naar mij voorkomt, de zaak der feestdagen op een juister manier in de kerkorde een plaats wilde geven, werd verworpen. Na discussie kwam dit uit de bus: „de synode, gehoord het voorstel van de kerk van Ed-

monton aangaande het onderhouden van de feestdagen, overwegende, dat in Canada de hemelvaartsdag geen holiday is, besluit de dag voor de herdenking van het hemelvaartsfeit in de vrijheid der kerken te laten". (Voor de lezers, die niets weten van de engelse taal, zij hier gezegd dat „holiday" wil zeggen „vrije dag").

Een paar opmerkingen veroorloven we ons in verband met dit besluit. In de eerste plaats, dat de uitspraak welke de synode naar aanleiding van het voorstel Edmonton deed, uitsluitend betrekking heeft op de hemelvaartsdag. En dat de motivering voor het in de vrijheid der kerken laten van dag en datum voor de herdenking van dit heilsfeit een merkwaardige motivering is: geen vrije dag! Op diezelfde grond, maar dan in omgekeerde richting aangewend, hebben de synodes van de 16e eeuw de **onderhouding van de hemelvaartsdag ingevoerd**. Toen was het een vrije dag. En omdat het een vrije dag was moesten de mensen naar de kerk, althans voor een deel van de dag, om leeglopen en brooddronkenheid zoveel mogelijk te vermijden. Nu is het geen vrije dag. Daarom houden we de dag niet meer. We zouden zeggen, de broeders zijn met deze argumentatie gebleven in de „stijl" van de zestiende eeuwse synoden, die zwichtend voor de aandrang van de politieke heren, deze argumentatie voor het onderhouden der feestdagen gaven.

Ook het besluit is merkwaardig. Goed beschouwd, heeft een synode het onderhouden van een dag voor de herdenking van dit heilsfeit niet in de vrijheid der kerken te laten omdat het **in de vrijheid der kerken staat**. We aarzelen niet om te zeggen dat de HEERE zelf het in de vrijheid der kerken heeft gelaten. En doet nu een synode of zij te beschikken heeft over het al of niet mogen herdenken door de kerken van dat heilsfeit op een bepaalde dag, dan handelt zij niet in overeenstemming met hetgeen de HEERE zelf ter zake heeft gedaan. Nergens staat in Gods Woord iets over de dag van de herdenking van de hemelvaart. En iedere dienaar des Woords is elke zondag vrij om het Woord Gods te bedienen over de hemelvaart en de verhoging van de Here Jezus. Wie zou hem kunnen beletten om de gemeente aldus heen te leiden, op iedere willekeurige zondag, tot de herdenking van dit heilsfeit?

Synodes van gereformeerde kerken moesten zich niet schuldig maken aan een dergelijke onopzettelijke, verkapt hiërarchische houding in het maken van inzettingen, die inzettingen van mensen zijn.

Ten laatste is er nog artikel 70 K.O., waarover een voorstel ter tafel was van de kerk van Neerlandia. Artikel 70 handelt over de kerkelijke huwelijksbevestiging. We laten het gemakshalve voor onze lezers volgen. Het luidt aldus: „Alzoo behoorlijk is, dat de huwelijke staat voor Christus' gemeente bevestigd worde, volgens het formulier daarvan zijnde, zullen de kerkeraden daarop toezien."

Neerlandia's kerk stelde het volgende voor. Te lezen voortaan met geringe wijziging: „Alzo het behoorlijk is, dat de zegen over de huwelijke staat in het midden van Christus' gemeente van de HEERE wordt afgesmeekt, zullen de kerkeraden daarop toezien."

U ziet het verschil? Niet meer dat het behoorlijk is dat de huwelijke staat voor de gemeente **bevestigd** wordt, maar dat de **zegen** over de huwelijke staat in het midden der gemeente wordt afgesmeekt.

Dus voortaan geen bevestiging, maar **voorbede** in de kerk. Dit voorstel van Neerlandia hing ten nauwste samen met de angelsaksische praktijk, die ook in Canada gebruik is, dat de huwelijksplechtigheid, de **sluiting** van het huwelijk, niet op het stadhuis maar in de **kerk** plaats vindt. De dominees kregen het recht om huwelijken te sluiten. Welnu zij deden dat op christelijke wijze. Was het dan nog nodig, dat zij daarna nog eens in de kerk, het pas door hen zelf voltrokken huwelijk, gingen bevestigen? Dat werd de canadese broeders te machtig. Het leek te veel op herhaling in de kerk van dat wat éven tevoren, en nog wel door de dominee zelf, had plaats gevonden. Moest de dominee eerst in de kerk het huwelijk „sluiten" of doen sluiten, en onmiddellijk daarna, het huwelijk in de kerk weer bevestigen? Neerlandia's voorstel had de bedoeling natuurlijk dit „dubbele" bij de huwelijksplechtigheid weg te werken uit art. 70 K.O.

Het voorstel ging de synode blijkbaar te ver. Het is niet aangenomen. De synode heeft uitgesproken het onderhouden van art. 70 in de vrijheid der kerken te laten.

We laten het hele besluit met de overwegingen der synode hier volgen voor onze lezers zoals we het in art. 74 der acta lezen.

„overwegende, dat verscheidene predikanten krachtens de hun verleende marriage licence (de vergunning om huwelijken te sluiten, J.M.) de mogelijkheid hebben van gemeenteleden het huwelijk te sluiten onder aanroeping van de naam des HEEREN, dat uit Gods Woord niet te bewijzen is, dat het behoorlijk is, dat de zegen over de huwelijke staat in het midden van Christus' gemeente van de HEERE wordt afgesmeekt, noch ook, dat het behoorlijk is, dat de huwelijke staat voor Christus' gemeente bevestigd worde, besluit het onderhouden van artikel 70 K.O. in de vrijheid der kerken te laten.”

Wat zullen we van deze overwegingen zeggen?

De eerste overweging is ontleend aan de praktijk van het canadese leven en is natuurlijk juist. De huwelijksluiting en de kerkelijke bemoeiing daarmee, is in Canada heel anders als in Nederland, vandaar dat de broeders in Canada anders tegenover artikel 70 K.O. komen te staan dan wij in Nederland. Artikel 70 heeft in Nederland een zeer oude, historische achtergrond, welke achtergrond het in Canada volkomen mist. Men kan met dit artikel, dat ontstaan is uit de tradities in Nederland en op het continent van Europa met betrekking tot de kerkelijke bemoeiing met de huwelijksluitingen, in de canadese gebruiken met betrekking tot de

huwelijksluiting, weinig aanvagen, omdat men in Canada in deze niet heeft de historische achtergrond van Nederland en het continent, maar van Engeland.

De tweede overweging lijkt mij aanvechtbaar. Het is mijns inziens „behoorlijk” in de gemeente van Christus, (dat wil zeggen „passend”) om te bidden voor alle bijzondere noden, gelijk wij de gewoonte hebben om dat ook te doen. Bij bijzondere weldaden, geschonken aan een of meer broeders, danken we in de samenkomst der gemeente, en bij bijzondere noden roepen we ook de HEERE aan in de samenkomsten om zijn hulp. Zó doen wij bij ernstige ziekten, zó doen wij wanneer een der broeders een gevaarlijke reis gaat ondernemen. En dat is in overeenstemming met hetgeen ons in Gods Woord wordt voorgedragen. Natuurlijk staat nergens een tekst waarin wordt gezegd: kerkelijke voorbede bij het begin van een huwelijk! Formeel hebben de broeders in deze tweede overweging gelijk, maar zakelijk niet.

In de derde overweging hebben zij niet alleen formeel maar ook materieel gelijk. De „bevestiging” der huwelijken steunt uitsluitend op de west-europese tradities inzake huwelijksgebruiken en niet op Gods Woord. En men kan veilig stellen, dat uit Gods Woord niet te bewijzen is, dat het behoorlijk is dat de huwelijke staat voor Christus' gemeente bevestigd worde — in onze tijd namelijk, nu deze zaken, ook zonder de kerk, naar goede orde geschieden.

De broeders in Canada zijn voorlopig uit hun moeilijkheden, waarvoor zij met dit „nederlandse” artikel in de hand, geplaatst werden, in een wereld waar zij nog geen nationale kerk zijn, al zouden zij dat graag willen — denk aan hun naam, die meer een wens dan een werkelijkheid inhoudt.

A.

J. MEESTER.

een christen-strijder

Leven en werk van Dr. R. J. Dam;
Uitgave Dr. R. J. Dam-school
Uitgevermeeden;
Samengesteld door J. Klamer.

Een boekje over Dr Dam!

Wie, die hem kenden zullen er niet gretig naar grijpen? Want Dr Dam éénmaal te hebben ontmoet — en het met hem in contact treden werd bijna altijd een **ontmoeting** — betekent: hem nooit meer vergeten.

Dit boekje is voor de kennis omtrent Dr Dam zeer waardevol. Een biografie biedt het niet. Het bevat een aantal artikelen van mannen, die, in verschillende relaties, met Dr Dam in nauwere aanraking kwamen en nu een min of meer scherp, maar steeds met liefde getekend, beeld geven van de onderscheidene aspecten van Dr Dam's persoon en werk. Wie ze op zich laat inwerken **ziet** deze grote in Israël! En ik geloof, dat het van bijzonder belang is, dat wij, en speciaal ook de komende generaties, Dr Dam blijven zien! Zonder enige twijfel behoort hij tot die mannen omtrent wie de Schrift zegt, dat wij hun gelóof zullen navolgen, aanschouwende de uitkomst van hun handel. Want Dr Dam was op een moeilijke post en in een zware tijd een **christen** in de volle zin van het woord.

* * *

Het komt helaas zo dikwijls voor, speciaal onder hen die zich gereformeerd noemen, dat men allerlei soms zeer orthodoxe theorieën, beginselen, stellingen aanhangt en die ook verdedigt, vaak zelfs met grote hardnekkigheid en koppigheid, maar dan zo, dat deze theorieën enz. uiteindelijk, geheel of ten dele, de **vermomming** zijn achter welke, of zelfs het **middel**, waarmee deze mensen zichzelf zoeken en handhaven. Wanneer men met deze lieden in contact komt, ontdekt men in hun veelal koude en harde, soms zelfs meedogenloze, optreden niet de gestalte van Christus. Zij verspreiden niet de „liefelijke geur” van de Heiland! Want ze zoeken zichzelf! Als deze mensen persoonlijk in het nauw komen, laten ze dan ook dikwijls, lomp of geraffineerd, al naar de omstandigheden zijn, hun theorieën varen en worden dan in al de miserabelheid van hun zelfzucht openbaar.

Hoe vaak komt het voorts ook niet voor onder christenen, dat de beginselen en normen, welke men verdedigt, in wezen niet anders zijn dan de kwasi-christelijke formulering van de gedachten en begeerten van het eigen boze hart. De uiteraard zeer variabele, levensbeschouwing welke men voorstaat is de, met behulp van christelijk begrip materiaal en christelijke termen, geformuleerde theoretische projectie van wat het eigen hart zoekt, begeert, hoopt. De verdedigde leer is de achterafrechtvaardiging van een auto-noom gekozen levenshouding en levensstijl. Men richt het leven niet in naar het werkelijke woord van God, maar men propageert als woord Gods wat het eigen hart verzon.

Wat wordt er ook vaak zó gestreden voor de „waarheid”, dat men de broeders wondt, grieft, misschien wel hoont. Wat men dan als waarheid verdedigt is een of andere theoretische stelling en dus een abstractie van de waarheid Gods — en daarom een caricatuur daarvan. En zo doende „kent” men ook de broeders niet meer! Men ziet ze alleen als de aanhangers en verdedigers van een of andere opvatting. Ze worden logische of juridische figuren. Ze worden ont-mens. En men ontlaadt op deze alle haat en afkeer, welke men tegen bepaalde, door hen verdedigde, opvattingen koestert. En zo wordt de strijd on-christelijk, ja on-menselijk, misschien zelfs wel demonisch.

Een niet minder gevaarlijke ontaarding van de christelijke levenshouding is ook de zo vaak voorkomende subjectivistische afkeer van bepaalde mensen en mensengroepen, soms zelfs van broeders. Men mag ze niet. Men wordt geprikkeld, geïrriteerd zo gauw ze in het gezichtsveld komen en door alles wat ze doen en zeggen. Men kan alleen laatdunkend over hen spreken. En men grijpt iedere gelegenheid aan — soms zonder dat men het zich ten volle bewust is — om ze te grazen te nemen. En dan gaat het grof of, nog erger, zéér geraffineerd toe. Dan is het hardste niet hard en het scherpste niet scherp genoeg. De feitelijke tendens van wat men doet is de vernietiging van de tegenstander. En men doet dat, omdat men hen met het hárte heeft losgelaten.

En — om niet meer te noemen — hoe vaak is het ook niet zo, dat christenen heel goed

weten en zien wat God wil en wat zij moeten doen. Maar ze deinzen terug voor de moeite, het offer, dat het trouwe dienen van God van hen vraagt. Och, in rustige tijden lopen ze nog wel mee. Maar als de strijd verhevigt, als radicale beslissingen genomen moeten worden, als de inzet van de persoon, ja, van het leven wordt gevraagd, als dus het volgen van Christus moeite, lijden of nog erger vraagt — dan deinzen ze terug. Op zijn best blijven ze met een geschonden en onrustig geweten achter.

* * *

Het schone in het leven van Dr Dam was nu, dat hij al deze ontaarding van het christelijke leven en de christelijke levensstrijd ten volle heeft doorzien — en dat hij ze door Gods genade in een ononderbroken geloofsworsteling steeds weer heeft mogen overwinnen.

Dat is het wat mij in het leven van Dr Dam steeds heeft gegrepen. En dat is het ook wat boven alles als een heerlijk licht uit dit rijke boekje opglanst.

Ik herinner me nog zo levendig de contacten, het samenwerken, met Dr Dam. Eerst in de organisatie van het verzet der kerken. Later, vooral schriftelijk, in de donkere dagen toen er geworsteld werd om de synode van 1943 van haar slechte handelingen terug te houden. Met welk een zorg controleerde en corrigeerde hij b.v. de bekende „Verklaring van Gevoelen”. En ten slotte in de gemeenschappelijke arbeid voor „Rondom 1905”.

Toen de schorsing van Prof. Schilder een feit was geworden, kwam onder leiding van de Proff. Vollenhoven en Dooyeweerd in Amersfoort een groep mannen bijeen, die nog het uiterste wilden beproeven om de dreigende catastrofe af te wenden. Als vanzelf — zo moet men het zeggen! — hoorde ook Dr Dam tot hen. Want voor hem was de strijd voor kerk, school en staat ten volle één.

Door deze conferentie werd een kerkrechtelijke en een dogmatische commissie benoemd, welke de in geding zijnde kwesties zouden bestuderen en middelen moesten beramen om het dreigende onheil alsnog te voorkomen. Dr Dam werd gevraagd in de dogmatische commissie zitting te nemen. Met Holwerda en mij werd hij aangezocht de geschiedenis rondom 1905 te bestuderen. Hoewel hij overladen was met werk en terdege wist, dat de Duitsers hem fanatiek zochten, werkte hij in grote rust mee. Als ik me goed herinner werd de copie voor zijn bijdrage grotendeels in de bibliotheek van de V.U. gereed gemaakt. Meermalen heb ik met verbazing naar hem gekeken tijdens de verschillende conferenties, waarop we met zijn drieën de kwesties bespraken. Niets ontging hem, ook niet het kleinste detail. Als men hem zag en hoorde kreeg men de indruk, dat er toen in de wereld niets anders van belang was dan het onderzoek van wat omstreeks 1905 in de gereformeerde kerken had plaatsgevonden! Meermalen was er tussen ons verschil van inzicht. Maar wat kon Dr Dam luisteren! Wat taxeerde hij elk argument zorgvuldig. En wat gaf hij zich gul gewonnen als steekhoudende argumenten werden aangevoerd.

Maar wat mij altijd weer het meest trof: nooit hoorde men van hem een bitter, honend of laatdunkend woord over de kerkelijke instanties en personen, die het onheil over de kerken brachten! Met waarlijk christelijke adeldom bleef hij de tegenstanders als broeders zien en behandelen. Nooit liet hij hen los. En op hoop tegen hoop bleef hij er om bidden en voor worstelen, dat God hun de ogen mocht openen.

En datzelfde geldt van zijn houding ten opzichte van de Duitsers. Van persoonlijke haat was bij hem geen sprake. En het gevaar van afgodisch nationalisme doorzag hij tot op de bodem. Het stond voor hem vast, dat iedere strijd, al was de zaak waarvoor gestreden werd ook nog zo rechtvaardig, heilig en goed, a priori **verloren** is, ja, zelfs een phase is in een steeds voortschrijdende afval, als ze niet met een waarachtig geloof, een godvruchtig hart en geestelijke wapenen wordt gevoerd. Ik ben er van overtuigd, dat de **houding**, de **géestelijke** houding waarin gestreden werd, en de **wijze** van strijdvoering, bij hem zelf en bij zijn medestanders Dr Dam nóg meer ter harte gingen, nog meer zijn aandacht vroeg en zijn gebed beheerste, dan die strijd zelf!

Dit alles treedt nu in het boekje van J. Klamer zo helder in het licht.

Feitelijk, al is het op verschillende wijze en onder wisselende belichting, in alle artikelen. Ook, en zelfs niet het minst, in wat de humanist Prof. Pos over Dr Dam schreef. Juist door het scherpe contrast tussen deze twee sterke geesten komt het karakteristieke van Dr Dam te duidelijker aan de dag. Het betekent wat, dat een man als Pos, die student én professor aan de Vrije Universiteit is geweest, van zijn grote antagonist kon schrijven: „Ik geloof dat ik nooit iemand heb ontmoet, die met de Gereformeerde religie zo volstrekt ernst maakte als hij”. En: hij was „van een zelfopofferende, consequente strijdvaardigheid en moed als men zelden aantreft, ook onder zijn geestverwanten. Van de meesten van hen onderscheidde hem, dat hij geen dubbele boekhouding hield: het geestelijke was bij hem niet de éne helft, die nooit de andere helft ziet, het was het wézen dat zijn denken en handelen bepaalde”.

Maar het zuiverst en het meest direct ontdekken we het essentiële van zijn levensstrijd in de eigen woorden van Dr Dam, welke in dit boek werden afgedrukt.

In een brief aan de vrouw van een politie-man, die gehoorzaamheid aan de vijand weigerde, schreef hij: „Wat ook niet altijd ons helder voor den geest staat, is dit: dat het doel en de zin van ons leven niet is aards geluk te smaken, en dan met het vooruitzicht van ongestoorde rust, maar heel anders: den Heere te dienen in de omstandigheden waarin Hij geëerd en gediend wil worden. Hij geeft nauwlettend acht op onze reacties, zo vaak Hij ons door tegenheden beproeft en Hij verheugt Zich in onze lijdzaamheid, vooral ook in onze blijmoedigheid in leed. Ons vlees hunkert naar een gerust leven. Wij mogen daar zelfs om bidden, maar wordt ons die rust onthouden, dan doet dat aan de vruchtbaarheid van ons leven (en daarom alleen gaat het) niets af. En nu weten we heel goed, dat wij zelf in dezen volledig te kort schieten, maar zo vaak we tot Christus de toevlucht nemen, zorgt Hij dat onze zaak niet zonder vruchten blijft. Waarom ten slotte ons gebed wordt: Beschik het Here, naar Uw welgevallen, indien Ge ons slechts vergunt leesbare brieven te zijn van den Heiland. Dit gebed geeft diepe rust”.

Zonder het te bedoelen tekent Dr Dam in deze woorden wat het wezenlijke, de zin en het doel van zijn leven, is geweest.

Wat hem bezield in zijn strijd op het politieke front horen we simpel en duidelijk uit een enkel woord als dit: „Wij A.R. strijden ten diepste: niet om óns bezit, óns land, ónze vrijheid, ónze cultuur, maar omdat de Almachtige ons roept tot de verdediging van Zijn zaak, Zijn heilige kerk, Zijn opgroeiende jongens en meisjes, Zijn Nederland, waar Christus Zijn zeven kandelaren heeft”.

Als wat in deze woorden wordt vertolkt ten volle de antirevolutionaire doorgloeide en bezieldde zouden ze dan thans niet een geestelijke macht vormen, welke het politieke leven in ons Vaderland beslissend beheerste?

Hoe Dr Dam zich gaf in het verzet tegen de demonische macht van het derde rijk horen we uit dit aangrijpende, op oudejaar 1944 geschreven, woord: „Wie, eigen verantwoordelijkheid en die van zijn volk zich bewust, doordenkt, bij hem verdiept en verscherpt zich de klacht (over de toestand van het Vaderland — C.V.) tot aanklacht, zelfaanklacht wel te verstaan. En hij herhaalt in zichzelf het oude Psalmwoord: „Wij vergaan door Uwen toorn”.

Het Nederlandse volk, wel verre van moedig en fier, zelfverloochenend en trouw te zijn, is in brede lagen laf gebleken, slaafs, veeleisend, onbetrouwbaar, slap van ruggraat. En de Kerk, de lichter, waarvan de Geestesvlam tot over de grenzen had moeten stralen, haar licht brandt nog, zeker, maar al te vaak werd het een flakkerend en walmend schijnsel.

Zo is het dan als in Mozes' dagen: „Gij stelt onze ongerechtigheden voor U”. De wereld wordt gestraft, de Kerk ter loutering getuchtigd.

Of er wederkeer kwam tot de Gekruisigde! Hij wil ons en het volk, waarmede wij ons diep verbonden weten, alles geven. Alles wat nodig is om Hem met zegen en vreugde te dienen, zelfs al zou de vijand winnen”.

En in welke geesteshouding hij midden in de kerkelijke strijd der veertiger jaren stond

vernemen we uit de bewogen brief welke Dr Dam voor een vergadering van ouderlingen opstelde.

„De ondergetekenden, zo begint die brief, ouderlingen uit onderscheidene der Gereformeerde Kerken in Nederland, gelijk zeer velen, op het ernstigst bezorgd voor de naaste toekomst van ons Gereformeerd kerkelijk leven, zijn heden te Utrecht in spoedbijeenkomst samengekomen om in vurig gebed onzen Almachtigen God en Vader te smeken het dreigende gevaar van scheuring af te willen wenden.

Beseffend, hoeveel er, naar menselijk inzicht, afhangt van wat uw vergadering binnenkort besluiten gaat, bidden zij, dat Gods Heilige Geest u in al uw besprekingen verlichte en geleide.

Het is in den geest van dit gebed, dat zij zich veroorloven u met allen aandrang der liefde te vragen toch niet zulke besluiten te handhaven of te nemen, die velen trouwen dienaren van onzen Here Jezus Christus den ambtelijken arbeid in Zijn gemeente ontnemen zouden of onthouden. Zij doen dit zonder zich op dit ogenblik uit te spreken over allerlei met hun verzoek mogelijk samenhangende Kerkrechtelijke vragen. Zij doelen, broeders, op den van Synodewege aan kandidaten tot den Heiligen Dienst gestelden eis tot betuiging van instemming met de leeruitspraken van 1942, een eis, waaraan reeds meer dan één hunner om der consciëntie wil niet kon voldoen....

Laat ons bedenken, broeders, dat geen belijdenis en geen dogmatische constructie bij machte is den vollen rijkdom van 's Heren gedachten over Verkiezing en Verbond zo saam te vatten, dat ons verzwakke denken volkomen bevrediging vindt”.

Ik kan helaas niet meer citeren.

Wie dit boekje heeft doorleefd ziet voor zich een christenstrijder, die met een kinderlijk geloof in de boze dag stond op de post waar Jezus Christus hem riep.

En als we hem zo weer hebben gezien dringt zich opnieuw de vraag aan ons op: Hoe zou het er in de wereld van de christelijke politiek en school vandaag voor staan, als deze gróte, die in onderscheiding van velen, in de dagen der bezetting zich het morele recht had verworven om mee te spreken, in leven was gebleven? En hoe zou het er in de kerken uitzien als deze voornamen christen daarin had mogen blijven dienen?

Maar als we die vragen stellen, is het alsof we Dr Dam horen zeggen: Wat de Here deed en doet is altijd goed.

C. V.

Het gedenkschrift van Dr. Dam is verkrijgbaar door overschrijving van f 1.90 op postrekening no 238667 ten name van de penningmeester der Dr. R. J. Dam-school te Uithuizermeeden.

MEESTER EN LEERLING

C. Rijnsdorp: „Mijn Vader, mijn Vader...”
Uitg. Bosch & Keuning te Baarn 1946.

VIII: „Mijn Vader, mijn Vader....”

Twee vraagstukken heeft de schrijver in deze roman a.h.w. in één gebonden, die elkaar steeds weer als magneten aantrekken: het genieprobleem en het vadercomplex.

Openlijk komt de schrijver er voor uit dat hij in dit boek het vraagstuk van het vadercomplex beschrijft, hij zegt dat soms zelfs met zoveel woorden (pag. 90, 180).

De verhouding tussen de vader en de zoon vertoonde een ernstige kortsluiting, hetgeen wij in artikel V bespraken. Maar deze kortsluiting wordt door Freek eerst laat onderkend, wordt aanvankelijk uit zijn bewustzijn verdrongen. Dat alles wordt ook aan de lezer eerst geleidelijk medegedeeld. Eerst tegen het einde van de eerste honderd pagina's wordt Freek getekend als „'n zoon, die twee vaders heeft en uit dit conflict tussen bloed en geest geen uitweg ziet”. (pag. 90).

En nauwelijks is de eigenlijke vader gestorven, of de schrijver tekent ons dit symbolisch voor. Uit beleefdheid wordt Prof. Arjens, die op de begrafenis verschijnt om meelevens met het sterven van Freek's vader te betuigen, in de koets meegenodigd, terug naar het sterfhuis, maar toch: „Er wordt niet veel gesproken. De kleine man lijkt 'n familielid, die buiten z'n schuld vele jaren van de familiekring verwijderd heeft geleefd, maar nu daarin is teruggekeerd”. (pag. 102). Zo schuift als het ware in het leven van Freek Zwingelspaan de hoogleraar voor hem ongemerkt over de Vader heen, die nauwelijks een werkelijk ledige plaats in zijn leven had achtergelaten! De schuld van de Vader blijkt in dezen voor Rijnsdorp vast te staan, blijkens de wijze waarop hij deze volmaakte huistryran getekend heeft, en hij onderstreept dat later nog eens met de woorden: „Wat in je kinderjaren scheefgetrokken is, komt nooit weer terecht”. (pag. 195).

Zo twijfelt Freek Zwingelspaan ook zijn leven lang wie zijn Vrouw moet zijn. Sinds zijn gymnasiumtijd kent hij Elly Scheurs, die enerzijds heel anders is dan hij, maar aan de andere kant hem juist daarom aanvalt en boeit: „in iedere situatie scheen ze over 'n overvloed van antwoorden en opmerkingen te beschikken”. (pag. 143). Ze sprak in Freek Zwingelspaan, en ook later in Dominee Zwingelspaan nog heel andere kanten en mogelijkheden van zijn karakter aan dan die hij toonde en waarop hij leefde. Ongemerkt geeft Rijnsdorp hier het wondere feit aan dat ieder mens niet alleen heel anders had kun-

nen zijn dan hij nu is, maar ook nog altijd heel anders zóu kunnen zijn dan hij nu is. Het is altijd één der wonderlijkste belevingen der zelfkennis dit bij zich zelf gewaar te worden, en het gebeurt vaak naar aanleiding van ontmoetingen met mensen die heel anders zijn dan wij, uit een ander milieu stammen, van een andere leeftijd zijn, dan wel wanneer wij in eerlijk persoonlijk gesprek treden met tegenstanders. In deze roman is het Elly Scheurs die steeds weer de meer lichte kant van de persoonlijkheid van Freek Zwingelspaan aanspreekt en tot gelding doet komen. Vandaar dat ze elkaar, ondanks alle tegenstellingen, zo blijven boeien.

Op het gymnasium was het vriendschap tussen die twee, maar wanneer Elly naar Indië vertrokken is, en aanvankelijk de correspondentie is blijven bestaan, schrijft ze hem later af, om een overigens in dit verband heel typerende oorzaak: „...Heb ik 't niet goed, dat je de laatste tijd veranderd was? Ik voelde zo iets plichtsmatigs in je brieven. Als ik ze na elkaar overlees, is er maar één mens voor wie je je werkelijk interesseert: die dr. Arjens. Zodra je over dien man schrijft, loop je warm. En dan ineens herinner je je, dat je aan mij schrijft en ga je allerlei vragen stellen. Het is afschuwelijk”. (pag. 76). En later, als ze hem weer spreekt, zegt ze: „Dat jij destijds altijd zo over die dr. Arjens schreef, maakte me kwaad. Echt kwáád. Ik was nijdig op je, Freek”. (pag. 144). Als hij haar dan spreekt, moet hij in zich zelf erkennen: „Hoe weinig ken ik haar eigenlijk”. (pag. 139).

Erger is dat hij ook zijn eigen vrouw, Loes Arjens, de dochter van zijn vereerde leermeester, eigenlijk maar heel matig kent. „Ze is nog zo kinderlijk, zo speels” (pag. 144) bekent Freek kort voor zijn huwelijk, en eigenlijk krijgt ze eerst werkelijke belangstelling voor Freek, wanneer Elly Scheurs als concurrente optreedt (pag. 148—151), een concurrentie die ook tijdens hun huwelijk zo door Loes gevoeld wordt (pag. 175—176; 188—189). Lang blijft hij tussen beiden aarzelen (pag. 153—154), totdat niet hij, maar Loes de plotselinge keuze doet, hem in feite overvalt (pag. 155—156) en een week later zijn ze verloofd.

Bij dit alles verheelt de schrijver niet op te merken dat in feite ook hier zijn verhouding tot Prof. Arjens onbewust bepalend is geweest. Vaag voelt Freek dit aan, als zijn vrouw in verwachting is, en hij overweegt: „Arjens, z'n geestelijke vader, z'n vriend, met wiens dochter hij getrouwd is en in wie hun beider bloed gaat samenvloeien.... Is dit geluk te groot?” (pag. 167). Later ziet hij

dit aspect ook ten aanzien van zijn huwelijk wat duidelijker, als hij zich voor ogen stelt: „Daar zit hij, Frederik Zwingelspaan, de man die geen „vader” had en er zich een heeft gekozen. Aan dien „vader” dankt hij alles: positie, gemeente, vrouw, redacteursplaats, werkmethode, beeldgebruik, stijl, tot zelfs zekere gebaren toe”. (pag. 173).

De crisis komt in zijn leven tot een publiek hoogtepunt als hij een keer preekt in zijn Schaapheuvelse dorpskerk, en aan dit moment ontleent ook het boek zijn titel, welke naar mijn indruk meer knap gevonden, dan overtuigend uitgewerkt wordt: „Op 'n ogenblik komen in het beloop van de preek, die hij weer uitgeschreven vóór zich heeft, de woorden te pas, die Eliza Elia bij diens hemelvaart riep: „Mijn vader, mijn vader, wagen Israëls en zijn ruiters!” Dominee Zwingelspaan heeft, op z'n studeerkamer gezeten, voor deze uitroep geen bijzondere belangstelling gehad. 't Ging om een vergelijking. Maar nu hij die afscheidswaardes met verheffing van stem de kerk moet indragen, gebeurt er iets vreemds, iets geweldigs. Wat maakt zich van hem meester? Welke golf van lang vertrapte gevoelens rijst hier woest omhoog en sleurt hem mee? De rechtstreekse bedoeling met dit citaat en z'n betekenis in het verband van de preek is hij plotseling kwijt. Z'n roep wordt 'n schrééuw: „M'n vâder, m'n vâder...!” 'n Angstkreet is het, waarin zich de diepten van z'n ziel ontladen, die hij zelf niet kent. Het is verschrikkelijk — meteen geeft 't een onuitsprekelijke verlichting. Het is een roep en een bekentenis, het is een ontdekking en een geheim. Hij kan niet meer. Een snik welt in hem omhoog; hij grijpt zich vast aan de rand van de preekstoel. 'n Ogenblik probeert hij z'n zelfcontrole te herwinnen. 't Lukt niet; 'n nieuwe golf van overmachtige ontroering rijst in hem op. Liefst had hij 't nóg een keer de kerk ingeschreeuwd: „M'n vâder...!”, maar hij valt in z'n stoel neer en slaat de handen voor de ogen”. (pag. 182—183).

In de crisis die nu via een behoorlijke overspanning tot uiting komt in zijn leven, betekent zijn vrouw niet veel voor hem. Noch zijn moeder, die bij hem inwoont, noch zijn vrouw geven hem rust, „veeleer jagen ze de demonen in hem op”. (pag. 185). Niets begrijpen zij van alle geestelijke strijd die zijn hart beroert, en dat hadden ze ook voordien nooit gedaan (pag. 167) want zijn *eigenlijke* leven waren ze altijd voorbijgegaan! Rijnsdorp formuleert: „Loes is, als dochter van haar vader, te veel partij”. (pag. 178). Ze is niet van het grote soort vrouwen dat offers weet te brengen in zielsconflicten en langzaam een vergezicht opent. Het is tragisch dat Freek Zwingelspaan in haar hoogstwaarschijnlijk een heel wat oppervlakkerige vrouw heeft getroffen dan hij in Elly Scheurs zou hebben bezeten!

Loes wordt onder dat alles wat zuur (pag. 191) en als blijkt dat ze geen moeder wordt (pag. 197) en zwaar ziek wordt, leeft het huwelijk nog wel even wat op (pag. 198, 201, 206), maar men krijgt uit dit boek bepaald niet de indruk dat het een werkelijk gelukkig huwelijk is geweest. Het mooiste wat we er van te horen krijgen is in feite de grafrede van Freek, wanneer Loes, nog plotseling, gestorven is (pag. 231—235), welke rede wel erg mooi klinkt, maar meer voor de buitenwacht bestemd is, dan dat ze ons, die meer weten over dit huwelijk, nog veel wijs kan maken. Ondanks alle droefheid die de eenzaamheid in hem achterlaat, doorbreekt het sterven van zijn vrouw zijn *eigenlijke* problemen in geen geval, hetgeen te begrijpen is, omdat zijn vrouw zich daar nooit mee ingelaten had!

* *
*

De pogingen van Freek Zwingelspaan om los te komen van de machtige suggestie die de hoogleraar Arjens op hem uitoefende, zijn vele. Reeds in zijn gymnasiumjaren kwam de mogelijkheid in hem op, dat hij zich kon vergissen: „Idealiseerde hij dr. Arjens ook? Maar van deze laatste had hij het werk; dat loog niet”. (pag. 46). Hij was er zich natuurlijk toen niet van bewust, dat hij juist dat werk niet zakelijk en objectief kon beoordelen, juist omdat het hem zo enorm toesprak!

Later merkt hij op, als hij zich de raadgeving herinnert, hem door Prof. Schoof eens

bij een nachtwandeling gegeven: „Ik heb immers z'n raad opgevolgd. Ik heb hard gewerkt, de weetjes niet verwaarloosd, me op literatuur toegelegd om van Arjens onafhankelijk te blijven”. (pag. 178). Maar hij had natuurlijk niet begrepen dat men van een persoon niet zelfstandig blijft, door zich in zijn geest op een *ander* vak toe te leggen!

Nog weer later komt in hem op om alles met Prof. Schoof te gaan bespreken, maar hij voelt aan dat hij ook daarmee de problemen slechts verschuift: „Ga ik misschien het vaderschap van Arjens opzeggen om nu bij Schoof terecht te komen?” (pag. 179).

Er is in zijn gemeente Schaapheuveld een eenvoudige vrouw, die hij volkomen vertrouwt, en met wie hij, tot jalouzie van zijn moeder en vrouw, praat over zijn persoonlijke moeilijkheden, Vrouw Ballegoyen. Wie in geestelijke strijd verkeert, doet soms goed met zich uit te spreken, omdat hij daardoor genoodzaakt is zijn vragen te formuleren en zijn moeilijkheden althans te inventariseren. Maar hij gevoelt dat ook zulke gesprekken wel verlichting kunnen brengen, aangezien zijn eigen vrouw en moeder hem niet verstaan, maar dat dat alles de oplossing niet kan geven: „Even flitst het door hem heen: Ben ik nu soms ook nog op zoek naar 'n tweede moeder? Ga ik m'n vadercomplex tot een oudercomplex uitbreiden? Maar aan de andere kant is hij toch blij hier te zijn. Nu hij z'n toestand moet uitleggen aan een ander, aan iemand van minder ontwikkeling, aan 'n vrouw bovendien, die niet op abstracte redenering is ingesteld, bemerkt hij tot z'n onuitsprekelijke verlichting, dat de zaak hemzelf door die uitlegging helderder gaat worden”. (pag. 180).

Aan dit alles voegt Rijnsdorp een geneesmiddel in de zin van een oplossing toe, dat eveneens heenwijst naar de titel van het boek. Het door hem aangewende motief is misschien maar gedeeltelijk in de volle werkelijkheid van het boek opgenomen, het past er misschien maar matig in, het voldoet geenszins in alle opzichten, na de ontzaglijke ernst waarin de schrijver is afgedaald. Het laat bij vele lezers daarom onbevredigdheid achter, maar geeft desondanks een aspect aan, dat zeker óók van belang mag heten, al doet het voorbeeld wat gewrongen aan in zijn toepassing, en al plaatst het de laatste

bladzijden wat te veel in het licht van het „happy end”.

Elly Scheurs was in Indië getrouwd met de heer Van Megchelen Reyss. Het was een zeer ongelukkig huwelijk geweest. Bij Soerabaja was hij omgekomen bij een treinramp. Hij liet haar een dochtertje, Gonnie, na. Wanneer Elly, na in Holland terug te zijn gekomen en daar Freek herhaaldelijk te hebben ontmoet, weer naar Indië terug moet, om haar brood te verdienen, en zij de eerste jaren haar dochtertje niet kan meenemen, en zij het liever door haar oude schoolvriend Freek Zwingelspaan laat opvoeden dan door plichtmatige familieleden, temeer omdat dat dochtertje zo enorm op Oom Freek gesteld is, staat ze hem haar dochtertje af, dat bij deze mededeling vol blijdschap uitroept: „Mijn vader, mijn vader!” (pag. 273).

Rijnsdorps toepassing, op de laatste pagina van dit boek, is een korte, in één zin gegeven, waarin zeker een voornaam aspect is gegeven: „Is dit niet de beste genezing van alle vaderbinding, vader te moeten zijn?” (pag. 274).

Dit antwoord van Rijnsdorp, in de vorm van een vraag, moge waar zijn, maar het is de vraag of dit antwoord werkelijk beantwoordt aan de diepte der moeilijkheden die in dit boek ter sprake komen. **Het blijkt toch dat ook vaders overmatig gebonden kunnen zijn aan leiders en leermeesters!**

Doch niet de oplossing, maar het te stellen probleem en de beschrijving van het proces dat daarop volgt, geeft de hoge waarde aan van dit boek. Want wat door heel dit boek heenklinkt is nog een andere les, niet direct geformuleerd, maar toch er duidelijk uit af te lezen en in de beschrijving helder weergegeven, zoals een werkelijk naar het leven geschreven roman duidelijk maakt, ook wat niet nadrukkelijk wordt geformuleerd: wat centraal dient te staan als oplossing van de vaderbinding jegens leiders en leermeesters, is *de onderkenning* van het bestaan van zulk een vaderbinding. En ook dit *proces der onderkenning* heeft Rijnsdorp in dit boek op waardevolle wijze weergegeven.

In dien zin mogen wij zeggen dat het *een profetisch boek is*, waarmee hij zeer vele gelovigen een grote dienst heeft bewezen!

(Wordt vervolgd)

G. PUCHINGER.

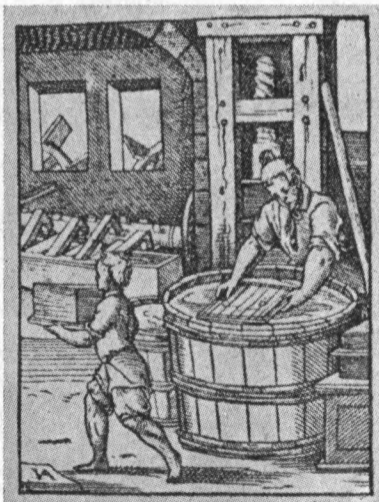
Middeleeuwse uitvindingen

Uit de geschiedenis van het boek

II.

Achtereenvolgens heeft men geschreven op papyrus, perkament en papier.

Papyrus is het product van een plant die in de Middeleeuwen slechts in Egypte groeide. In dunne reepjes werd het merg van deze moerasplant naast en over elkaar gelegd. Door

Oude voorstelling van een west-europese papiermakerij
Houtsnede van Jost Amman, Frankfurt am Main 1568

Men ziet door het raam het waterrad, dat stampers in beweging brengt die de grondstof verbrijzelen tot een papierpap. Vooraan een kuip waaruit het papier wordt geschept. Daarachter een pers om het water uit de bundels papier te persen. De drogerij is niet te zien.

slaan en kloppen scheidde zich sap als kleefpasta af. De zo gemaakte stukjes papyrus van ongeveer 15 bij 25 cm. werden aan elkaar geplakt tot rollen van 7 tot 10 meter lengte.

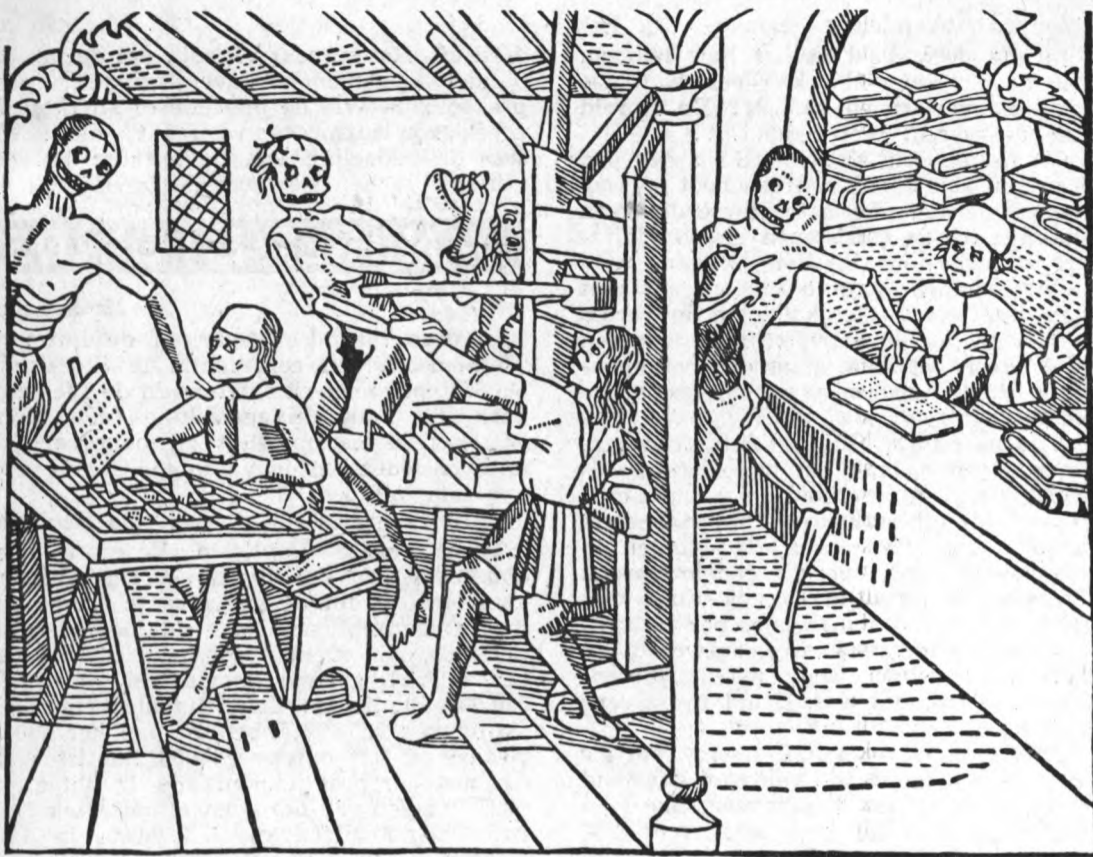
In 641, toen Egypte in mohammedaanse handen viel, werd de uitvoer van papyrus stopgezet. Door deze gebeurtenis werd men genoodzaakt perkament te gaan gebruiken dat reeds lang bekend was. De naam komt waarschijnlijk van Pergamos, een stad in Klein-Azië waar 200 j. voor Christus een verfijnde soort perkament werd gemaakt. De huid van een dier werd drie dagen in een kalkbad geweekt en daarna opgespannen. Haren, vet en vleesdeeltjes werden er daarna afgeschraapt. Dan werd de huid gedroogd, met puinsteen geschuurd en met krijt ingewreven.

Het perkament leende zich beter voor de boekvorm dan voor een rol. De boekvorm is echter ook bij het papyrus bekend; het eerst bij christelijke auteurs in de 2e eeuw. Men kan zeggen dat het boek in de huidige vorm van christelijke oorsprong is.

Het papier is van chinese oorsprong en werd omstreeks 100 jaar na Christus voor het eerst gemaakt. In China vereert men Tsai Lun als de uitvinder.

Papier werd gemaakt door textielafval, fijn versneden lompen en andere vezelstoffen in water tot een dunne brei te stampen. In een zeef wordt een deel van de vezelige pap geschept. Er blijft dan een gelijkmatig laagje op de zeef achter, dat na droging het geschepte papier vormt.

De uitvinding werd via Korea in 610 in Japan bekend. De Arabieren leerden in het midden van de 8e eeuw het papier in Samarkant kennen, toen ze daar een paar chinese papiermakers krijgsgevangen namen. Een paar eeuwen later wordt de kunst van het papiermaken in heel de mohammedaanse

Oude voorstelling van een drukkerij en boekwinkel.
Uit een boekje dat afbeeldingen geeft van een dodendans en dat gedrukt werd door Matthias Husz te Lyon in 1500.

wereld uitgeoefend. Via Spanje waar het mohammedaanse front heen en weer golfde, leerde het Westen omstreeks 1240 de kunst van het maken van papier. Uit Spanje en Libië vond reeds eerder papier-uitvoer plaats naar Frankrijk en Sicilië. Gegevens over het maken van papier worden voor het eerst genoemd in Italië 1268, Frankrijk 1338, Duitsland 1390, Engeland 1494.

In de Nederlanden werd het papier het eerst gebruikt omstreeks 1308. Een Rijmbijbel van Jacob van Maerlant uit 1322 zou eveneens op papier zijn geschreven. Het papier werd uit Frankrijk ingevoerd tot Hans van Aelst en Jan Lupaert uit Dordrecht na de val van Antwerpen in 1586, het privilege kregen om twee papiermolens op te richten.

Van het goedkopere papier heeft de boekdrukkunst gebruik gemaakt. Het geschreven boek werd nog lange tijd op perkament gemaakt. Vóór de uitvinding van de boekdruk werd het papier met name gebruikt voor brieven en notities, concepten en copieën, rekeningen, acten en registers.

Aan de boekdrukkunst gaan andere druktechnieken vooraf. Het gebruik van een zegel of stempel is reeds uit de tijd van koning Salomo bekend. In de Middeleeuwen werd sedert de kruistochten zegeldruk toegepast voor het bedrukken van textiel met houtblokken. Boekbinders gebruikten een metaalstempel om versieringen en inscripties aan te brengen in zwijnsleren banden. Het gerecht gebruikte het brandmerk voor de boosdoeners. Uit welke tijd de koekplank stamt voor het maken van speculaas is mij niet bekend.

Het bedrukken van textiel met houtblokken werd omstreeks 1400 gevolgd door het afdrucken van houtsneden op papier. De houtsnede was bedoeld als zelfstandig werk om aan de wand te hangen. Het zijn vaak afbeeldingen van heiligen of van Christus aan het kruis. Ook werd de houtsnede veel gebruikt voor het maken van speelkaarten.

Indien men op de houtsnede een tekst aanbrengt en dan een doorlopende reeks samenbindt, heeft men de vorm van de oudste gedrukte boeken, de blokboeken. Deze boeken zijn voornamelijk bekend uit de jaren 1430—1440 en 1460—1470, dus de jaren voor en tijdens de uitvinding van de eigenlijke boekdrukkunst.

Er zijn thans ongeveer 100 uitgaven van blokboeken bekend van ongeveer 33 verschillende teksten. De inhoud is stichtelijke of ontspanningslectuur. Deze boeken zijn het meest verspreid in de Nederlanden en Duitsland onder de burgerij en lagere geestelijkheid.

Het blokboek is evenals het papier een chinese uitvinding. Het oudste voorbeeld dateert uit 770 na Christus. In 932 zijn alle chinese klassieken reeds als blokboek ge-

drukt, tesamen meer dan 130.000 bladzijden. Via Egypte werd de techniek door de kruistochten in het Westen bekend. Zoals verteld werd deze drukkunst in Europa eerst in het textielbedrijf toegepast.

In China kende men ook de eigenlijke boekdrukkunst met losse letters. In de 11e eeuw gebruikte men uit klei gebakken letters, in de 14e eeuw houten letters en in 1390 werden in Korea bronzen letters gegoten. Het chinese alfabet kent echter teveel tekens, zodat deze techniek daar geen levensvatbaarheid bezat. Men bleef daar liever bij de blokdruk.

De boekdrukkunst met losse letters is echter niet door arabische bemiddeling in het Westen bekend geworden. Er moet hier sprake zijn van een eigen uitvinding in Mainz, Haarlem of elders.

Wetenschappelijk zijn er geen bewijzen voor Gutenberg of Coster. Wel is het oudst bekende gedrukte boek een prachtige latijnse bijbel van omstreeks 1455, waarschijnlijk door Gutenberg of zijn geldschietter Fust uitgegeven. Het oudst bekende bericht deelt echter mee dat Gutenberg de kunst had geleerd van nog onvolkomen hollands drukwerk.

Dit bericht is uit de Keulse kroniek van 1499 en stamt van Ulrich Zell die het drukken in Mainz leerde. Het luidt: „In den jaire vus heren do men schreyff 1450, do was eyn gulden jair, do began men tzo drucken ind was dat eyrste boich dat men drukte die Bybel zo latijn, ind wart gedrukt mit eynre grouer schrift, as is die Schrift dae men nu Mysseboicher mit druckt. Item wiewail die kunst is vonden tzo Mentz, als vursz. up die wijse, als dan nu gemeynlich gebruekt wirt, so is doch die eyrste vurbyldung vonden in Hollant wyss den Donaten, die daeselfst vur der tziyt gedrukt syn. . . . der eyrste vynder der drukerye is gewest eyn Burger tzo Mentz, ind was geboren van Straitszburch, ind hiesch joncker Johan Gudenburch”.

Vrij vertaald :

In het gouden jaar A.D. 1450 begon men te drukken. Het eerste gedrukte boek was een latijnse Bijbel. Deze werd gedrukt met dezelfde grote letters als nu de misboeken. Hoewel de kunst zoals men nu nog drukt, in Mainz is uitgevonden, is het eerste voorbeeld toch uit Holland, namelijk donaten die voordien gedrukt zijn. De uitvinder van de drukkunst is een burger uit Mainz van geboorte uit Straatsburg en genaamd Johan Gutenberg.

Dat Laurens Jansz. Coster iets met drukwerk te maken heeft gehad blijkt uit geen enkel archiefstuk. Zijn naam wordt voor het eerst als uitvinder genoemd in 1566, meer dan 100 jaar na de uitvinding. Zijn materiaal zou

door zijn duitse knecht gestolen zijn en meegenomen naar het buitenland.

Uit de archieven blijkt daarentegen wel dat Gutenberg vaak geld heeft geleend in verband met het maken van boeken. Ook blijkt dat hij typografisch materiaal bezat.

Deze gegevens en andere van minder belang, geven weinig grond voor een oordeel. Men kan Gutenberg of Coster voor de uitvinder houden ; het beste is wellicht om maar af te gaan op de Keulse kroniek.

Zeker is wel dat de boekdrukkunst in het stroomgebied van de Rijn is uitgevonden. In tegenstelling tot Italië met zijn renaissancepauzen, leefde men in het noorden nog in de nadagen van de middeleeuwen. De boekdrukkunst is een middeleeuwse uitvinding.

Voornamelijk de Duitsers hebben de kunst snel in geheel Europa bekend gemaakt. In Italië worden dan veel humanistische en klassieke, romeinse, griekse en hebreeuwse teksten gedrukt. In het noorden, Frankrijk, Duitsland en de Nederlanden, deed men dit soms ook, maar hoofdzakelijk werden daar middeleeuwse teksten gedrukt.

Professor Mr. H. de la Fontaine Verwey geeft op dat voor de periode 1450 tot 1500 ongeveer 40.000 titels zijn gedrukt, waarvan één-vierde in de landstalen en drie-vierde in het latijn. De meerderheid wordt gevormd door theologie, liturgie en stichtelijke werken. Aan klassieke teksten ongeveer 10 %, aan medicijnen en natuurwetenschappen ongeveer 8 %. Verder over actuele onderwerpen als het gevaar van de pest of de Turken. Ook veel almanakken en kalenders.

De drukkers die een nieuw vak gingen beoefenen en de markt nog niet kenden, beoefenen zich voornamelijk gehouden aan boeken met een grote afzetmogelijkheid. Ze hebben zich in het begin zelden aan nieuwe teksten gewaagd. Men kan dus de stelling verdedigen dat de boekdrukkunst de geest van de Middeleeuwen in het noorden eerder bestendig dan doorbroken heeft.

Tenslotte nog iets over een paar andere uitvindingen die met ons onderwerp in verband staan.

De bril is in de Middeleeuwen uitgevonden; de oudste afbeelding dateert van 1352. Na de uitvinding van de boekdrukkunst komt ook de bril in algemeen gebruik.

Het watermerk is een noord-italiaanse uitvinding van omstreeks 1280.

In de Middeleeuwen is men er toe overgegaan om de grondstof voor de papierfabricage met behulp van waterkracht fijn te stampen. De water- en de windmolens zijn van arabische oorsprong en werden na de kruistochten in het westen bekend. De papiermolen door waterkracht gedreven, is eveneens een middeleeuwse uitvinding.

J. STELLINGWERFF.

Persschouw

Nog eens: het dansen op de christelijke middelbare scholen

We citeerden onlangs in de Persschouw een artikel van Dr Poppema over het bovengenoemde thema. Het stond in: „Christelijk Gymnasiaal en Middelbaar Onderwijs”. In de in dat blad gevoerde discussie mengde zich ook B. Lemkes, voorzitter van het Chr. Lyceum in Alphen.

Hij schreef o.a.:

„Ik betreurt dat er onder ons zijn die het dansen in onze scholen willen toelaten en zelfs propageren. Vele van onze Christelijke scholen worden bevolkt door kinderen uit gezinnen van verschillende levensopvatting. Misschien dreigt het gevaar dat men daardoor tot vervlakkings komt van het standpunt dat wij behoren in te nemen. Ik veronderstel dat de grondslag van onze scholen nog steeds is, de Bijbel, het door de Heilige Geest ingegeven Woord van God, waarvan het middelpunt is Jezus Christus, gestorven om onze zonden, opgewekt om onze rechtvaardigmaking. Aanvaarden wij deze grondslag ook voor het onderwijs op de van ons uitgaande scholen, dan komen ons andere dingen voor de aandacht dan de vraag of we het dansen in onze scholen zullen toelaten.

De bewering dat het dansen beschavend werkt gaat te ver. Ik ben overtuigd dat niemand deze gedachte in ernst zal kun-

nen handhaven. De mening dat de jongens en meisjes zich met gratie moeten kunnen bewegen heeft hier niets mee te maken; dit kan worden aangeleerd door lichamelijke oefening en rhytmische gymnastiek.

Er is gezinspeeld op de Schrift en gezegd: „De gehele Schrift getuigt, dat er geen enkel teken van blijdschap — hetzij openbaar, hetzij particulier — geweest is, dat niet met reidansen en dansen gevierd werd.” Dit gaat te ver. We lezen maar zelden in de Bijbel over reien en dansen. Ik denk echter dat ieder onder het dansen in reien iets heel anders zal zien dan het dansen van tegenwoordig, zoals men dat vindt op de dansvloer. Het eerste kan men gemakkelijk aanvaarden als een uiting van vreugde, het tweede is een zinnelijk genot. Bovendien moeten wij er rekening mee houden dat nooit van dansen wordt gesproken in het nieuwe testament, dan alleen in het geval van het dochttertje van Herodias.

Laat niemand denken dat we gevrijwaard zijn voor kwade begeerlijkheid als we niet dansen. Maar laat toch ook niemand het gevaar onderschatten van de omgang met de andere sekse, zoals dat op de dansvloer geschiedt. Dit moeten we rangschikken onder „het zich moedwillig in gevaar begeven.” Wij zijn nu eenmaal niet van gewapend beton.

Hoe komt het toch dat men zich zo druk maakt over het dansvraagstuk? Is het niet omdat men aan 't afglijden is van het geloof dat onze vaders heeft bewogen om hun kinderen een Christelijke opvoeding te geven?

Ik geloof dat het dansen behoort tot de wereldse vermaken, waarvan een christen zich verre moet houden. Alles wat ons door de Here Jezus en de apostelen wordt geleerd is toch wel in tegenspraak met wat tot de wereld behoort...” doch ik wil, dat gij niet alleen wijs zijt tot het goede, maar ook onbesmet van het kwade.” Rom. 16 : 19.

„Broeders, weest geen kinderen in het verstand, maar in de boosheid.” 1 Kor. 14 : 20.

„Onthoudt u van alle soort van kwaad.” 1 Thess. 5 : 22.

Misschien neemt iemand mij kwalijk dat ik zonder meer uitga van de gedachte dat dansen kwaad is. Ik kan niet anders en zal trachten het u duidelijk te maken. Als een van de voorstanders van dansen mij op zekere avond tegenkomt, terwijl ik mij met zijn vrouw bevind in een houding, zoals die op de dansvloer blijkbaar 'goed-gekeurd wordt, vermoed ik een grote kans te lopen dat deze heer mij een blauw oog slaat. Volkomen begrijpelijk.

Wordt er voor gewaakt dat man en vrouw uitsluitend dansen met de eigen wederhelft? Ik heb de gedachte dat er dan veel van het „aantrekkelijke” van de dans zou afgaan.”

De Heer Lemkes citeerde in zijn artikel ook deze opmerkingen van Mevr. Catherine Booth—Clibborn (de maréchale), die de gehele wereld bereisd heeft :

„De samenleving is gewoon om hen, die in openlijke zonde vallen door de dancing minderwaardig en slechter te achten dan hen, die niet ondergaan of althans de schijn redden. Laat mij u zeggen op grond van levenservaring, dat het gewoonlijk de meest nobele en liefhebbende naturen zijn, die ondergaan; niet de koele, trotse, berekenende mensen, wier egoïsme hen op de been houdt. Deze laatsten kunnen met vuur spelen, maar houden er mee op voor zij zich branden.

Een argument ten gunste van kerkdansen, dat door sommigen wordt verdedigd, is, dat het de jonge mensen aan de kerk bindt. Welk een spotbeeld van het Evangelie van Jezus Christus! Hadden de eerste Christenen zielverwoestende vermaken nodig, om hun jonge mensen te binden aan de gemeente? Het zou heiligschennis zijn geweest, hun te zeggen, dat hun Heer, voor wie zij bij duizenden moedig de dood ingingen, niet aantrekkelijk genoeg was om kinderen te boeien. Indien wij, ten einde onze jonge mensen te trekken, onze toevlucht moeten nemen tot de dans, inplaats van hen te stellen voor het eeuwig belang der zielen, waartoe de kerk bestaat, laat dan dezul-

ken, die de wereld in het hart hebben, heengaan. Want hoe kan een wereldse kerk de verlorenen redden? De wereld kan de wereld niet redden...

Waarom werkt u zo hard? vroeg een heer mij aan boord van een boot op weg naar Amerika. „Er is tegenwoordig geen verschil tussen Christenen en wereldlingen.” Toch hoor ik Hem zeggen: „Gij mijne schapen, mijn discipelen zijt niet van deze wereld, gelijk Ik van de wereld niet ben.” Stellig betreffen deze woorden niet alleen het hart, maar ook ons openbare leven. Aan hun vruchten zult gij ze kennen.

Tijdens mijn verblijf in San Francisco, ter deelneming aan het wereld-reinheid-congres heb ik verscheidene mannen ontmoet, die mij statistieken uit de eerste hand verschaften over de handel in blanke slavinnen over de gehele wereld. Zij waren ontzettend! Toen ik vroeg vanwaar de 70 à 80.000 meisjes per jaar afkomstig waren werd mij geantwoord dat het meest voorkomende rekruteringsgebied de dansvloer was. Denkt u dat eens in!

Meisjes, eens even lief en ongerept als uwe en mijne, van wie velen nu geketend zijn in een wereld van tranen, bloed en wanhoop! Een R.K. priester vroeg 200 meisjes naar de oorzaak van hun val. Van hen bekenden 163 dat het begin lag op de dansvloer, hetzij in besloten kring, hetzij in publieke danszalen.”

Men vraagt zich af: in wat voor een wereld leven we, dat men zich in de benauwde situatie waarin zich christendom en kerk bevinden, warm kan maken vóór het dansen van jongens en meisjes — van de kinderen! — van H.B.S., Lyceum en Gymnasium! Of is dat juist een symptoom van die miserabele situatie?

Aankondigingen

Bij de copiëerinrichting Van den Berg, Broederweg 6 te Kampen zijn dezer dagen een drietal gestencilde „dictaten” uitgekomen van wijlen Prof. Holwerda. Deze „dictaten” bevatten verslagen van wat Prof. H. op zijn bekend „seminarie” behandelde. Gedurende de paar jaar waarin hij dat seminarie leidde besprak Prof. H. de boeken Jozua en Richteren. Speciaal was zijn aandacht daarbij gericht op de „boodschap” van deze boeken. De verslagen welke hier aangekondigd worden zijn zeer zorgvuldig door een bevoegde hand bewerkt. We zijn dankbaar, dat ook deze arbeidsvrucht van Prof. H. is bewaard gebleven. Laten we nog mogen opmerken dat ook voor een niet-hebreeuws-kennende heel veel van dit dictaat te genieten valt.

We vestigen hier ook de aandacht op het grote werk van Walther Wienert **Die Arbeit nach der Lehre der Bibel**. Uitgave: Evangelisches Verlagswerk Stuttgart. Wienert schrijft in zijn „Vorwort”: „Die Arbeit ist dem Menschen zu einem Problem geworden, das alles menschliche Schaffen in Fragwürdigkeit versetzt. Mit der Arbeit ist das menschliche Leben überhaupt zu einer Frage geworden”. Ieder die op de hoogte is zal hiermee instemmen. Wienert geeft nu in zijn boek een minutieuze, alle gegevens verwerkende studie over wat de bijbel over de arbeid zegt. Hij bespreekt eerst de gegevens van het Oude Testament en de uitwerking daarvan tot op de tijd van Jezus en daarna die van het Nieuwe Testament. Wie zich wil bezig houden met de vraag: Wat leert de Schrift omtrent de menselijke arbeid? vindt in dit boek voortreffelijke studiemateriaal.

Bij de Uitgeverij J. H. Kok N.V. zal verschijnen een herdruk van „**De Verborgtheid der Godzaligheid**”, De Hoogtijden van het Kerkelijk Jaar, door Ds E. Th. van den Born, Prof. B. Holwerda †, Prof. C. Veenhof en Dr M. B. van 't Veer †. De eerste druk verscheen in 1941. Deze herdruk zal in vijf afzonderlijke deeltjes verschijnen. Het eerste, deel V, Pinksteren, kwam juist vóór Pinksteren van de pers. De bedoeling van deze uitgave was het belichten van enkele aspecten van de grote heilsfeiten. De nog levende auteurs hebben er van afgezien hun bijdrage te herzien. Zij wilden deze doen herdrukken zoals deze met die van Prof. Holwerda en Dr Van 't Veer voor 't eerst het licht zagen. Bovendien: een werk dat zestien jaar oud is schrijft men opnieuw of geeft het onveran-

derd uit. Het spreekt vanzelf, dat de in deze bundel opgenomen „overwegingen” geen preken zijn. Wie de opgenomen stukken als preek zou uitspreken, „preekt” niet! Wel was de bedoeling van de auteurs o.a. ook „dienst” te bewijzen aan de prediking!

VAN HIER EN GINDS

Methodisten

In deze maand organiseren de Europese Methodisten een conferentie te Stockholm. De Methodistenkerk ontstond in de 18e eeuw door de opwekkingprediking van John Wesley; in Europa telt zij ongeveer één miljoen leden; in de Verenigde Staten meer dan tien miljoen.

De Baptisten

De Europese Baptisten Federatie, een onderdeel van de Baptist World Alliance, komt van 28 tot 31 augustus te Langesund (Noorwegen) bijeen. Naar de jongste berekeningen zijn in de landen ten Westen van het ijzeren gordijn momenteel omstreeks 520.000 Baptisten; Engeland staat met een aantal van 325.896 onbetwist aan het hoofd; Nederland telt ongeveer 7000 Baptisten. In de oost-Europese landen zijn in totaal ± 622.000 leden van deze denominatie, waarvan in Rusland alleen reeds 500.000. In 1956 werden in Sovjet-Rusland 18.000 volwassenen door de doop in de Russische Baptistenkerk opgenomen. In September 1957 bestaat deze kerk 90 jaar.

KERKNIEUWS

Beroepen te Goes: cand. W. Vis te Bovenknijpe; te Waardhuizen: cand. S. J. Keegstra te Groningen; te Drogeham: cand. Tj. Boersma te Enschede; te Winterswijk: cand. J. Klamer te Roodeschool.

Tweetal te Bergentheim: J. J. de Vries van Zuidhorn en D. van Houdt van Uithuizermeeden.

Beroepen verklaard door de classis Schiedam: cand. C. Bijl te Pernis, Vrijlandstr. 12.

Adressen: van de kerk van **Veenendaal:** J. Bulthuis, Rembrandtlaan 7, Veenendaal; van de kerk van **Bussum:** A. A. Hebby, Anton Mauvestr.3, Bussum, Tel. K 2959 - 9454; van de kerk van **Oud-Loosdrecht:** A. Strating, Oud-Loosdrechtsdijk 96, Oud-Loosdrecht, telef. K 2958 - 421; van de kerk van **Breukelen:** G. Vlaanderen, Schippersgracht 25, Maarssen; van de kerk van **Heemstede:** B. Klingeman, Zandvoortselaan 24, Heemstede, telef. 36620; van de kerk van **Delfzijl:** W. Boekelo, Landstraat 56, telef. 05961 - 748; van de kerk van **Schiedam:** J. B. van Rongen Sr., Prof. Kamerling Onneslaan 161b, telef. 01800 - 66651; van de kerk van **Sprang-Capelle:** C. v. d. Kruyt, Zuidholl. dijk 81; van de kerk van **Scheveningen:** M. Sleggers, Drogersdijk 78.

Verhoging kerkel. bijdragen. Een actie tot verhoging van de kerkelijke bijdragen te Groningen leverde op een jaarlijkse verhoging van f 48.604,19 of 49.24 %.

Het Evangelisatie-Congres te Rotterdam

Aan de broeders en zusters die van 29—31 Juli a.s. aan het Evangelisatie-congres te Rotterdam willen deelnemen, en zich hiertoe nog niet hebben opgegeven, wordt bericht dat **na 18 Juli** het adres voor opgave is Br. A. D. van Dongen, Mariniersweg 94, Rotterdam, tel. 129014.

Voor opgave en het vragen van inlichtingen wende men zich dus na 18 Juli tot Br. van Dongen.

Vanaf 1 Juli is het scribaat der Gereformeerde Kerk van Amersfoort-Centrum gevestigd bij:

P. J. Hoogendonk, Evertsenstraat 66, Amersfoort, telefoon 7754 (K 3490).

Drukkerij Steenberg

ZEIST - TELEFOON 2452

Periodieken

Boekwerken

Handeldrukwerk